

Macroeconomic Uncertainty and Household Consumption in Iran: A Provincial Dynamic Panel GMM Analysis

Behnaz
Moghaddam

Gorgich

M.A. in Economics, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

Marziyeh Esfandiari *

Associate Professor, Department of Economics, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

Reza Ashraf Ganjoei

Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

Abstract

In recent years, the Iranian economy has been subject to severe fluctuations in macroeconomic indicators such as inflation rate, exchange rate, and economic growth. These fluctuations not only complicate economic policy decisions but can also affect household

* Corresponding Author: m.esfandiari@eco.usb.ac.ir

How to Cite: Gorgich Moghaddam, B., Esfandiari, M. and Ashraf Ganjoei, R. (2025). Macroeconomic Uncertainty and Household Consumption in Iran: A Provincial Dynamic Panel GMM Analysis. *Journal of Economic Research*, 96 (25), 45- 86.

Accepted: 7/2/2026

Revise: 20/1/2026

Received: 30/ 9/2025

ISSN: 1735-210x

eISSN: 2476-6453

consumption. Since consumption is one of the main components of aggregate demand and a driver of economic growth, we aim to understand how households respond to economic uncertainties. By investigating uncertainty in macroeconomic changes, the present study attempts to fill the gap in Iranian economic literature and provide a more accurate insight into economic decision-making for designing supportive policies in conditions of economic instability. This study aims to investigate the effect of macroeconomic uncertainties, including inflation rate and unemployment rate, on household consumption in Iranian provinces. In macroeconomic theories and consumption theories, economic uncertainty can cause consumers to reduce their consumption in the market, particularly of luxury purchases, because individuals can save their financial resources to deal with future risks. The research method is descriptive-analytical and panel data related to the provinces of Iran were used in the period 1395 to 1401. Econometric modeling was carried out using a dynamic model based on the generalized method of moments (GMM). For this purpose, macro uncertainties including inflation and unemployment were first extracted by using the GARCH model. The research findings show that inflation rate uncertainty does not have a significant impact on household consumption. However, global economic policy uncertainty and unemployment rate uncertainty have an impact on household consumption patterns.

Introduction

Consumption is one of the most important economic factors in policymaking and is considered an influential factor in the lives of

households (Alp & Seven, 2019). According to the existing literature, household consumption is affected by several influences. However, it seems that one of the main factors affecting household consumption is their uncertainty about the future state of the economy. When economic agents find it difficult to make decisions about the possible path of the secure economy, this forces individuals to change their decisions (Kimball, 1990, Eberly, 1994). Macroeconomic uncertainty is expected to have a negative impact on household consumption and consequently affect the health of society and economic growth.

This study examines the effect of uncertainty on household consumption, and it is the first study to simultaneously examine the effects of uncertainty, the unemployment rate, and several specifications of household consumption in the provinces of Iran.

Methods and Material

The research method was descriptive-analytical and panel data related to the provinces of Iran were used in the period 1395 to 1401. Econometric modeling was carried out using a dynamic model based on the generalized method of moments (GMM). For this purpose, first the uncertainty of macro variables, including inflation and unemployment, was extracted using the GARCH model. The data used in the present study are extracted from the website of the Statistical Center of Iran and the World Bank. To answer the questions of the present study, the model was adapted from the study of Nam et al. (2021) as follows:

$$y_{it} = c_0 + b_1 WEU_{it} + b_i (\text{control variables}) + e_{it}$$

The model components include the following:

y_{it} is the growth of annual consumption for each household, WEU_{it} represents the uncertainty index that is used in the present study to estimate the global economic policy uncertainty index. This index is also obtained through the GARCH family for each province in each year for the unemployment rate and the inflation rate. After running separate regressions using an uncertainty index in a time index, we compare the economic and statistical significance of b for each index. Control variables include household income, income tax, urbanization rate, proportion of population under 15 years of age, proportion of higher education, and government spending.

Results and Discussion

In this study, different types of uncertainty have been used to estimate the impact of uncertainty on household consumption. These uncertainties include global uncertainty, trade uncertainty, inflation uncertainty, household income uncertainty, unemployment rate uncertainty, and government spending uncertainty. These explanatory variables were selected to estimate the impact of uncertainty on household consumption behavior. These uncertainties have been obtained through estimation using the GARCH family model. According to the research of Kolshin (2022), inflation expectations have a great impact on the consumption of food goods and make prices sensitive to monetary policy, but in the present study, according to the results obtained, inflation uncertainty has no effect on the consumption of food and non-food consumption.

According to the research of Bean et al. (2024), increased unemployment has caused a decrease in calorie consumption in households. It has also been concluded that this unemployment uncertainty has affected low-income households more and they have been more vulnerable. In the present study, it was found that unemployment uncertainty has significantly increased the consumption of food and non-food goods. According to the studies of Su et al. (2023), uncertainty in economic policy has caused instability in the exchange rate, and this instability leads to an increase in the price of imported foods and a decrease in access to food. However, according to the current study, economic policy uncertainty, or global uncertainty, has had the greatest impact on the consumption of goods, and in many cases has caused people to face high risks.

Conclusion

According to the study findings, in general, the impact of global uncertainty is greater than domestic uncertainty. Global economic policy uncertainty and unemployment rate uncertainty have a negative impact on household non-food consumption. While global uncertainty reduces food and non-food consumption, unemployment rate uncertainty increases food consumption and reduces non-food consumption. Inflation rate uncertainty does not have a significant impact on food and non-food consumption. However, inflation reduces household consumption expenditure on food and non-food items, and the impact on food is greater. Therefore, inflation rate fluctuations in Iran do not have a significant impact on food and non-food consumption. The reason can be considered the continuous existence of the inflation rate in Iran. The study by Shafiee et al. (2017) concluded a negative relationship between household

consumption expenditures and uncertainty, but the study did not separate food and non-food expenditures and did not examine them at the provincial level.

Keywords: economic uncertainty, household consumption behavior, inflation rate, unemployment rate, panel models

JEL Classification: D8, D11, D12, P44, E24

بررسی اثر نااطمینانی متغیرهای کلان اقتصادی بر رفتار مصرفی خانوارهای ایرانی

 بهناز گرگیچ مقدم

دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

 مرضیه اسفندیاری *

دانشیار، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

 رضا اشرف گنجویی

استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

چکیده

در سال‌های اخیر، اقتصاد ایران با نوسانات شدید در شاخص‌های کلان اقتصادی نظیر نرخ تورم، نرخ ارز و رشد اقتصادی مواجه بوده است. این نوسانات نه تنها فضای تصمیم‌گیری را برای سیاست‌گذاران اقتصادی پیچیده کرده، بلکه بر رفتار مصرفی خانوارها نیز تأثیرات قابل توجهی گذاشته است. از آنجا که مصرف یکی از مولفه‌های اصلی تقاضای کل و محرک رشد اقتصادی محسوب می‌شود، درک چگونگی واکنش خانوارها به نااطمینانی‌های اقتصادی از اهمیت فراوانی برخوردار است. این پژوهش با هدف بررسی اثر نااطمینانی متغیرهای کلان اقتصادی، شامل نرخ تورم، نرخ بیکاری بر رفتار مصرفی خانوارها در استان‌های ایران انجام شده است. با استناد به مدل‌های اقتصاد کلان و نظریه‌های مصرف، نااطمینانی اقتصادی می‌تواند باعث کاهش مخارج یا ترجیح دادن خریدهای ضروری به جای لوکس کند، زیرا افراد ترجیح می‌دهند منابع مالی خود را برای مقابله با ریسک‌های آینده حفظ کنند. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و از داده‌های پانلی مربوط به استان‌های ایران در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ استفاده شده است. مدل‌سازی اقتصادسنجی با بهره‌گیری از الگوی پویای مبتنی بر روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) انجام شده است. برای این منظور با به کارگیری مدل GARCH نااطمینانی متغیرهای کلان شامل تورم و بیکاری استخراج شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که افزایش نااطمینانی در نرخ تورم تأثیر معناداری بر سطح مصرف خانوارها ندارد و حساسیت بیشتری نسبت به شوک‌های اقتصادی دارد، اما نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی و نااطمینانی نرخ بیکاری بر الگوی مصرف خانوار تأثیر معناداری دارد؛ به طوری که مصرف خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها بیش از مصرف غیرخوراکی تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: نااطمینانی اقتصادی، رفتار مصرفی خانوار، نرخ تورم، نرخ بیکاری، مدل‌های پانلی.

طبقه‌بندی JEL: D8, D11, D12, P44, E24

----- مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد نظری دانشگاه سیستان و بلوچستان است.

* نویسنده مسئول: m.esfandiari@eco.usb.ac.ir

۱. مقدمه

مصرف یکی از متغیرهای اساسی در سیاست‌های اقتصادی است که به عنوان یک عامل تاثیرگذار بر رفاه خانوارها مورد توجه قرار می‌گیرد (Carroll, et al, 2000). علاوه بر این، مصرف خانوار -براساس مدل اقتصاد کلان کینزی- نقشی حیاتی و قطعی در تضمین رشد اقتصادی با گسترش تشکیل سرمایه، تقویت تولید کل و افزایش مخارج کل در اقتصاد ایفا می‌کند. همچنین تاثیر مصرف خانوارها را می‌توان در توسعه مالی، کاهش فقر، آزادسازی تجارت و جریان سرمایه خارجی نیز کشف کرد. از این رو، نقش مصرف در رشد اقتصادی و رفاه جامعه توجه سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده است (Yin, et al, 2022).

با توجه به ادبیات اقتصاد کلان، تاثیر در آمد بر مصرف وجه مشترک نظریه‌های مصرف است. مصرف خانوار تحت تاثیر متغیرهای متعددی است، اما به نظر می‌رسد که یکی از عوامل اصلی اثرگذار بر مصرف خانوارها، نااطمینانی آن‌ها نسبت به وضعیت آینده اقتصاد است. عدم اطمینان در مورد وضعیت فعلی اقتصاد و همچنین چشم‌انداز آینده آن نقش مهمی در شکل‌گیری دستاوردهای اساسی اقتصاد دارد. کارگزاران اقتصادی زمانی که از مسیر احتمالی اقتصاد مطمئن نیستند، تصمیم‌گیری برایشان مشکل است و این امر افراد را وادار می‌کند تا تصمیمات خود را تغییر دهند؛ ممکن است مصرف‌کنندگان را مجبور به تاخیر در مصرف کالاهای و خدمات کند (Kimball, 1990 & Eberly, 1994) یا ممکن است بر تصمیم شرکت‌ها برای سرمایه‌گذاری یا استخدام نیروی کار تاثیر بگذارد (Christiano, et al, 2014 & Arellano, et al, 2010). علاوه بر پیامدهای منفی کلان اقتصادی و بخش مالی، نااطمینانی همچنین می‌تواند به فعالیتهای اقتصادی آسیب رسانده و باعث شود که اقتصاد کمتر از پتانسیل خود عمل کند (Pratap, & Priyaranjan, 2023). همچنین سطوح بالای عدم اطمینان، مصرف‌کنندگان را محتاط‌تر کرده و آن‌ها را از سرمایه‌گذاری و هزینه برای کالاهای بادوام منع می‌کند (Altig, et al, 2020).

با توجه به اهمیت مصرف خانوار در پایداری تقاضای کل و نقش تعیین کننده آن در رفاه اقتصادی، درک این موضوع که خانوارهای ایرانی در مواجهه با نااطمینانی‌های اقتصادی چگونه رفتار مصرفی خود را تعدیل می‌کنند، اهمیت ویژه‌ای دارد. نوسانات شدید در نرخ تورم، نرخ بیکاری و شرایط اقتصاد جهانی می‌تواند انتظارات خانوارها را نسبت به آینده مختل کرده و موجب تغییر در الگوی مخارج آنها شود. از آنجا که در ادبیات اقتصادی ایران بررسی هم‌زمان اثر شاخص‌های مختلف نااطمینانی بر مصرف خانوار کمتر مورد توجه قرار گرفته است، مطالعه حاضر می‌کوشد این خلاء را برطرف سازد. بر همین اساس، پرسش اصلی پژوهش به صورت زیر مطرح می‌شود:

«نااطمینانی متغیرهای کلان اقتصادی چه تاثیری بر رفتار مصرفی خانوارهای ایرانی دارد؟»
در راستای پاسخ به این پرسش، فرضیه‌های پژوهش به صورت صریح به شرح زیر تدوین شده‌اند:

- فرضیه ۱- نااطمینانی نرخ تورم بر الگوی مصرف خانوارها در ایران تاثیر معناداری دارد.
- فرضیه ۲- نااطمینانی نرخ بیکاری بر الگوی مصرف خانوارها در ایران تاثیر معناداری دارد.
- فرضیه ۳- نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی بر الگوی مصرف خانوارها در ایران تاثیر معناداری دارد.

مقاله حاضر در ادامه به این صورت سازماندهی شده است که در بخش دوم مبانی نظری پژوهش بررسی می‌شود. در بخش سوم به پیشینه پژوهش پرداخته خواهد شد. در بخش چهارم روش تحقیق پژوهش بیان می‌شود. بخش پنجم به یافته‌ها اختصاص دارد و در انتها اطلاعات ارزیابی و نتیجه‌گیری می‌شوند.

۲. مبانی نظری پژوهش

نااطمینانی اقتصادی به معنای پیش‌بینی ناپذیری در خصوص وضعیت آینده متغیرهای کلان اقتصادی، می‌تواند از طریق تغییر در انتظارات، نگرش‌ها، و اولویت‌های خانوارها بر الگوی مصرفی آنها تاثیر بگذارد. در شرایط نااطمینانی بالا، خانوارها ممکن است به رفتارهای احتیاطی روی آورند، هزینه‌های مصرفی را کاهش داده و پس‌انداز بیشتری برای مقابله با

عدم قطعیت‌های آینده در نظر بگیرند. این تغییرات می‌تواند آثار عمیقی بر چرخه‌های اقتصادی، توزیع منابع، و رفاه اجتماعی به همراه داشته باشد (ذکی و همکاران، ۱۳۹۹).

۲-۱. نظریات مصرف

نظریه‌های مصرف در پی یافتن پاسخ این سوال که چه عواملی بر مصرف تاثیر دارند، شکل گرفتند. بر اساس مطالعه کارول^۱ (۲۰۰۱) تغییرات در قیمت‌ها، ارزش‌ها، سنت‌ها و هنجارهای اجتماعی، نیازها و ترجیحات فردی و خانوادگی نیز در تصمیم‌گیری‌های مصرفی نقش مهمی دارند. شرایط اقتصادی مانند نرخ تورم، بیکاری و رشد اقتصادی بر مصرف خانوارها تاثیر می‌گذارد. دسترسی به وام و تسهیلات مالی می‌تواند مصرف خانوارها را افزایش دهد. سطح تحصیلات و آگاهی خانوارها از محصولات و خدمات، سن، جنس و ترکیب خانوار نیز می‌توانند بر الگوهای مصرف تاثیرگذار باشند. علاوه بر این، انتظارات نسبت به آینده می‌تواند عامل مهمی در تغییر الگوهای هزینه‌های مصرفی باشد. عوامل متعددی بر مصرف تاثیر دارند، اما همه نظریه‌های مصرف مهم‌ترین عامل موثر بر مصرف را درآمد در نظر می‌گیرند. در این راستا کینز^۲ با توجه شرایط بحران ۱۹۲۹ درآمد تحقق یافته را مبنای مصرف در نظر گرفت و پس از آن کوزنتس^۳ نقش ثروت را در مصرف برجسته کرد، اما وجه مشترک نظریه‌های جدید مصرف بهینه‌یابی بین دوره‌ای با احتساب جریان درآمد طول عمر است. در ادامه مختصر به مهم‌ترین نظریه‌های مصرف می‌پردازیم.

۲-۱-۱. نظریه مصرف کینز یا تئوری درآمد مطلق

کینز نشان داد که افزایش درآمد لزوماً به همان میزان مصرف را افزایش نمی‌دهد. این نظریه تاثیر زیادی بر سیاست‌های اقتصادی داشته و به عنوان انقلابی در علم اقتصاد شناخته می‌شود. کینز درآمد قابل تصرف جاری را به عنوان درآمد تحقق یافته تعریف کرد که

1 Carroll, C. D.

2 Keynes J. M.

3 Kuznets M.

تأثیر زیادی بر اقتصاد کلان و مدیریت مالی داشت. پژوهش‌ها به تقویت و بهبود نظریه او برای افزایش رفاه اجتماعی متمرکز است (شاگری، ۱۳۸۹). کینز درآمد را عامل اصلی تصمیمات مصرفی دانست و تأکید کرد که در کوتاه‌مدت، نرخ بهره تأثیری بر مصرف ندارد. این نظریه برخلاف دیدگاه‌های کلاسیک بود و چارچوبی نوین برای تحلیل رفتار اقتصادی ارائه داد. کینز پس‌انداز را کالای لوکس و عامل مهمی در تحلیل رفتار اقتصادی می‌داند. او بر این باور است که پس‌انداز و سرمایه‌گذاری می‌تواند به افزایش ثروت فردی و رشد اقتصادی کمک کند و تشویق آن را یکی از اصول نظریه اقتصادی خود می‌داند (Mankiw, 1994).

۲-۱-۲. نظریه درآمدی نسبی

نظریه درآمد نسبی جیمز دوزنبری^۱ (۱۹۴۹) بیان می‌کند که میزان درآمد و ثروت فرد نه تنها تحت تأثیر درآمد شخصی، بلکه تحت تأثیر نسبت آن به درآمد دیگر افراد جامعه نیز قرار دارد (بختیاری، ۱۳۸۴). نظریه اثر تظاهری بیان می‌کند که رفتار مصرفی افراد تحت تأثیر دیگران و جایگاه اجتماعی‌شان است و تنها زمانی مصرف خود را افزایش می‌دهند که بالاتر از میانگین جامعه باشد (رحمانی، ۱۳۸۳). نظریه بیان می‌کند که مصرف افراد به درآمد فعلی و گذشته‌شان بستگی دارد و در صورت کاهش درآمد، تلاش می‌کنند استاندارد مصرفی خود را حفظ کنند (تفضلی، ۱۳۷۶). با افزایش درآمد، مصرف افراد معمولاً بدون محدودیت افزایش می‌یابد؛ در حالی که در دوره‌های کم‌درآمد مصرف محدودتر می‌شود که این تفاوت می‌تواند منجر به نابرابری در مصرف شود (بختیاری، ۱۳۸۴). نظریه درآمد نسبی شامل دو نسخه مقطعی و سری زمانی است که در نسخه مقطعی مصرف فرد به درآمد فعلی و گذشته بستگی دارد و در نسخه سری زمانی افراد تمایل دارند مصرف خود را حفظ کنند (Parker, P., 2010).

1 Duesenberry, J. S.

۲-۱-۳. نظریه درآمد دائمی

فریدمن در ۱۹۵۷ فرضیه درآمد دائمی را معرفی کرد. بر اساس این نظریه، مصرف تابعی از درآمد دائمی است. این نظریه مکمل نظریه چرخه زندگی مودیگیلانی^۱ است (منکیو، ۱۳۷۵). در نظریه درآمد دائمی، مصرف خانواده‌ها به درآمد بلندمدت و پیش‌بینی‌های آینده بستگی دارد و به حفظ ثبات مالی کمک می‌کند (Friedman M., 1963). درآمد دائمی از ثروت فرد حاصل می‌شود که هم سرمایه انسانی مانند انبار دانش و آموزش و توانایی فرد را در بر می‌گیرد و هم شامل ثروت غیرانسانی است که دارایی‌های مالی و فیزیکی را در بر می‌گیرد. تغییرات موقتی در درآمد تاثیر زیادی بر الگوی مصرف ندارد. بنابراین، باید بر درآمد دائمی و فرصت‌های مصرف بلندمدت تاکید کرد (شریف، ۱۳۸۷).

۲-۱-۴. نظریه سیکل زندگی یا چرخه زندگی

فرضیه درآمد دائمی فریدمن بر تعادل دائمی درآمد و مصرف تاکید دارد (تفضلی، ۱۳۷۶). در نظریه چرخه زندگی، مصرف‌کننده بر اساس ثروت خود -نه درآمد جاری- تصمیم می‌گیرد و تلاش می‌کند تا استاندارد ثابتی از زندگی را حفظ کند. این نظریه تاکید دارد که نوسانات درآمدی نباید تاثیر زیادی بر سطح زندگی فرد بگذارند (شاکری، ۱۳۸۹). براساس نظریه آندو و مودیگیلانی^۲ (۱۹۶۳)، مصرف خانوارها تحت تاثیر جریان درآمدی در طول عمر قرار می‌گیرد. در اوایل و اواخر عمر درآمد کمتر است، اما مصرف‌کننده با استفاده از قرض‌ها و منابع مالی در اوایل و مازادهای دوران میانه زندگی در اواخر عمر، مصرف خود را حفظ می‌کند (گرچی، ۱۳۷۹ و بختیاری، ۱۳۸۴). فرد با قرض گرفتن در جوانی و پس‌انداز در میانسالی، منابع مالی خود را در طول عمر مدیریت می‌کند (شاکری، ۱۳۸۹).

1 Modigliani, F.

2 Ando, B. & Modigliani, F.

۲-۲. فرضیه انتظارات عقلایی در نظریه‌های مصرف

رابرت هال^۱ (۱۹۷۸) به عنوان تکمیل کار فریدمن و آندومودیگیلیانی برای تعیین درآمد دائمی از انتظارات علایی استفاده می‌کند. در این رویکرد خانوارها از اطلاعات گذشته ساختار اقتصاد و همچنین سیاست‌های دولت و میزان تحقق آنها برای شکل دهی انتظارات خود در مورد درآمد دائمی استفاده می‌کنند. بنابراین، مصرف دارای روندی یکنواخت است و مصرف فعلی بهترین پیش‌بینی برای مصرف آینده است و در شرایطی که پیش‌بینی درآمد تغییر کند، مصرف نیز از مقدار یکنواخت خود منحرف می‌شود (شاکری، ۱۳۸۹).

چارچوب نظری پژوهش حاضر مبتنی بر نظریه‌های کلاسیک و جدید مصرف است. با توجه به بازه زمانی مورد بررسی، نظریه درآمد مطلق کینز مبنای ورود متغیر درآمد خانوار به مدل را فراهم کرده است. بر اساس نظریه درآمد نسبی دوزنبری و نظریه رابرت هال، مصرف خانوار با وقفه بر مخارج مصرفی خانوار در هر دوره تاثیر دارد. وجود مصرف با وقفه در مدل به کارگیری تکنیک GMM^2 را برای کنترل درون‌زایی و رفع خودهمبستگی ضروری می‌نماید. نظریه درآمد دائمی فریدمن و مدل چرخه عمر مودیگیلیانی نشان می‌دهند که خانوارها تصمیم مصرفی خود را بر اساس درآمد بلندمدت، ثروت و ویژگی‌های جمعیتی اتخاذ می‌کنند. مهم‌ترین نظریه مرتبط، نظریه پس‌انداز احتیاطی است که بیان می‌کند افزایش نااطمینانی متغیرهای کلان موجب کاهش مصرف خانوار می‌شود. بر این اساس، متغیرهای نااطمینانی تورم، نااطمینانی بیکاری و نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی در چارچوب نظری نقش کانال‌های انتقال ریسک به رفتار مصرفی را ایفا می‌کنند. نتایج تجربی تحقیق نیز با پیش‌بینی این نظریه‌ها همخوان است و نشان می‌دهد نااطمینانی بیکاری و نااطمینانی جهانی بیشترین اثر کاهنده را بر مصرف خانوار دارند؛ از این رو، سهم جمعیت زیر ۱۵ سال به عنوان نماینده ساختار سنی جمعیت، نسبت جمعیت دارای تحصیلات عالی به نمایندگی از ثروت انسانی و نرخ شهرنشینی به عنوان نماینده ای از

1 Hall, R.E.

2 Meneralized Method of Moments

متغیرهای اجتماعی در کنار درآمد، مالیات و نااطمینانی سیاست اقتصادی در مدل منظور شده است.

۳. مطالعات پیشین

در ادامه برخی از مطالعاتی که قرابت بیشتری با پژوهش حاضر دارند، ارائه خواهند شد. پراتاپ و پریارانجان^۱ (۲۰۲۳) با به کارگیری روش SVAR_IV^۲ اثرات کلان اقتصادی نااطمینانی در هند طی سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۰۴ را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌ها نشان داد که افزایش عدم اطمینان منجر به کاهش رشد تولید و افزایش تورم خواهد شد. وو و ژائو^۳ (۲۰۲۲) به بررسی نااطمینانی سیاست اقتصادی و مصرف خانوار در چین طی سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۲ پرداختند. نتایج نشان داد که خانوارها در پاسخ به افزایش نااطمینانی سیاست اقتصادی مصرف خود را کاهش می‌دهند و در مقایسه با خانوارهای کم درآمد، گروه پردرآمد به شدت بیشتری تحت تاثیر قرار می‌گیرند. علاوه بر این، نااطمینانی در خانوارهای ثروتمند ترو تحصیلات عالی و نیز خانوارهای شهری بارزتر است. بین و همکاران^۴ (۲۰۲۲) رابطه نااطمینانی، حواله‌ها و مصرف خانوار را برای دوره ۲۰۲۰-۱۹۹۶ مورد بررسی قرار دادند. نتایج رگرسیون به ظاهر نامرتبط پویا نشان داد که نااطمینانی بر مصرف خانوار اثر منفی و معناداری دارد. نام و همکاران^۵ (۲۰۲۱) طی دوره ۲۰۱۹-۱۹۸۶ در ایالت متحده آمریکا نااطمینانی متغیرهای کلان اقتصادی و مصرف خانوار را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌ها حاکی از آن است که نااطمینانی به طور قابل توجهی مصرف خانوارها را کاهش می‌دهد. مورای^۶ (۲۰۱۴) اثرات نااطمینانی در سیاست‌های مالی را بر متغیرهای اقتصادی طی دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۵ مورد مطالعه قرار داد. نتایج خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی

1 Pratap, B. & Priyaranjan, N.
 2 structural vector autoregressive
 3 Wu, W., & Zhao, J
 4 Yin, Y., et al.
 5 Nam, E., Lee, K., & Jeon, Y.
 6 Murray, J.

(ARDL)^۱ نشان داد که ناطمینانی در سیاست‌های مالی باعث کاهش تولید ناخالص داخلی شده است. همچنین ناطمینانی در سیاست‌های مالی بر مصرف، سرمایه‌گذاری و تورم تاثیر منفی دارد.

کامبل^۲ (۱۹۹۰) بررسی کردند که چگونه ناطمینانی درآمد و نرخ بهره بر رفتار مصرفی خانوارها اثر می‌گذارد و دریافتند که افزایش ناطمینانی موجب افزایش پس‌انداز احتیاطی می‌شود.

احمدی شادمهری و همکاران (۱۴۰۲) پاسخ رفتار مصرفی به ناطمینانی اقتصاد کلان در کشورهای عضو اوپک طی دوره ۲۰۱۸-۲۰۰۶ را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های رگرسیون آستانه‌ای پانل (PTR)^۳ نشان داد که ناطمینانی به طور مستقیم تاثیر منفی و معناداری بر مخارج مصرفی در کشورهای عضو اوپک دارد. ناطمینانی همچنین به صورت غیر مستقیم و از طریق اثرگذاری بر درآمد و ثروت، بر مخارج مصرفی تاثیر منفی دارد. خداوردی زاده و همکاران (۱۳۹۶) با استفاده از داده‌های سری زمانی، اثر ناطمینانی تورم بر مصرف خانوارهای ایرانی را بررسی کردند و دریافتند که افزایش ناطمینانی تورمی موجب کاهش مصرف و افزایش پس‌انداز احتیاطی می‌شود.

شفیعی و همکاران (۱۳۹۶) با استفاده از مطالعه بون^۴ به محاسبه ناطمینانی مخارج دولت با احتساب درآمدهای نفت پرداخته و سپس تاثیر ناطمینانی مخارج دولت را بر مخارج مصرفی سرانه خانوار و مخارج مصرفی کالاهای بادوام در فاصله سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۹۱ بررسی کردند. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که ناطمینانی مخارج دولت مصرفی سرانه را کاهش می‌دهد، اما منجر به افزایش مخارج مصرفی کالاهای بادوام می‌شود.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که محاسبه ناطمینانی‌های متغیرهای کلان و بررسی تاثیر آنها بر رشد اقتصادی، مصرف و مخارج دولت همواره مورد توجه مطالعات اقتصادی بوده است. مطالعه حاضر از این منظر که امکان مقایسه ناطمینانی‌های ملی و

1 Autoregressive Distributed Lags

2 Kimball, M. S.

3 Threshold Panel Regression

4 Bohn, H.

بین‌المللی را فراهم کرده و همچنین تاثیر ناطمینانی‌ها را بر مخارج مصرفی به تفکیک اقلام خوراکی و غیرخوراکی با استفاده از داده‌های استانی بررسی کرده، نسبت به سایر مطالعات متمایز است.

۴. روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی بوده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و از داده‌های پانلی مربوط به استان‌های ایران در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ استفاده شده است. داده‌های تابلویی نسبت به داده‌های مقطعی یا سری زمانی مزایای زیادی دارند. داده‌های تابلویی با تعداد مشاهدات بیشتر، دقت برآوردها را افزایش داده و به محققان این امکان را می‌دهند که مدل‌های پیچیده‌تری با فرضیات محدودتر توسعه دهند. افزایش تعداد مشاهدات به کاهش هم‌خطی در اقتصادسنجی کمک می‌کند و این امکان را فراهم می‌آورد که اثراتی شناسایی شوند که در داده‌های مقطعی یا سری زمانی خالص قابل شناسایی نیستند. استفاده از داده‌های پانل باعث کاهش یا از بین بردن تورش برآورد می‌شود (اشرف‌زاده و مهرگان، ۱۳۸۷). علاوه بر این، داده‌های پانل می‌توانند ناهمسانی واریانس را در واحدهای مختلف مورد بررسی قرار دهند (Gujarati, 2008).

مدل‌سازی اقتصادسنجی با بهره‌گیری از الگوی پویای مبتنی بر روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) انجام شده است. برای این منظور ابتدا با به‌کارگیری واریانس ناهمسان شرطی تعمیم یافته (GARCH)^۱ ناطمینانی متغیرهای کلان شامل تورم و بیکاری استخراج شده است.

۴-۱. ضرورت و تناسب استفاده از مدل GARCH برای استخراج شاخص

ناطمینانی

متغیرهای کلان مورد بررسی -به ویژه تورم و بیکاری- در اقتصاد ایران دارای رفتار نوسانی شدید، شوک‌پذیری بالا و ناهمسانی واریانس شرطی هستند؛ ویژگی‌هایی که

¹ Generalized AutoRegressive Conditional Heteroskedasticity

استفاده از مدل‌های خطی را ناکارا می‌کند. مدل GARCH این مزیت را دارد که امکان لحاظ کردن غیرخطی بودن واکنش ناطمینانی به شوک‌های مثبت و منفی را فراهم می‌سازد؛ امری که با واقعیت بازار کار و تورم در ایران به طور کامل همخوان است. از آنجا که هدف این پژوهش، استخراج یک شاخص کمی و پویا از ناطمینانی برای ورود به مدل مصرف بود، GARCH ابزاری مناسب برای سنجش دقیق ناطمینانی و تفکیک آن از نوسانات عادی است.

۴-۲. دلیل انتخاب مدل پانل پویای GMM برای برآورد اثر ناطمینانی بر

مصرف

رفتار مصرفی خانوار به طور ذاتی وابسته به مسیر گذشته خود است؛ بنابراین، گنجاندن وقفه متغیر وابسته در مدل ضروری است. وجود این وقفه موجب بروز تورش در روش‌های کلاسیک برآورد می‌شود و روش GMM استانداردترین ابزار برای رفع این تورش است. داده‌های پژوهش شامل تعداد زیاد مقطع (استان‌ها) و دوره زمانی کوتاه است؛ چنین ساختاری دقیق همان وضعیتی است که روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) برای آن طراحی شده و عملکرد بهینه دارد.

با توجه به امکان درون‌زایی متقابل میان متغیرهایی همچون مصرف، درآمد، مخارج دولت و شاخص‌های ناطمینانی، روش GMM با استفاده از ابزارهای درونی، امکان برآورد سازگار و قابل اعتماد روابط را فراهم می‌کند. نتایج آزمون سارگان^۱ نیز نشان داده است که مجموعه ابزارهای به کار رفته معتبر بوده و فروض روش شناختی رعایت شده است. از این رو، ترکیب این دو روش، متناسب‌ترین و دقیق‌ترین رویکرد برای پاسخ‌گویی به پرسش اصلی تحقیق تشخیص داده شده است.

1 Sargan test

۴-۳. روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM)

الگوی پویای مبتنی بر روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) برای پانل‌های با مقاطع زیاد و دوره زمانی کوتاه استفاده می‌شود و در دوره‌های زمانی طولانی مناسب نیست. در دوره‌های زمانی کوتاه، اثرات مشاهده‌های اولیه بر مشاهدات بعدی اهمیت دارد. همچنین خودهمبستگی محدود در جمله خطای مدل برای برآورد الگوهای پانل پویا در نظر گرفته می‌شود (Bond, S., 2002). نکته ای که در این روش از اهمیت بالایی برخوردار است این است که روش گشتاورهای تعمیم یافته وقتی مورد استفاده قرار می‌گیرد که تعداد مقاطع (N) از دوره زمانی (T) بیشتر باشد (Bond, 2002 & Baltagi, 2005).

روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) یک برآوردگر معتبر و قوی است که نیازی به فرض توزیع دقیق برای جزء اخلاص ندارد. بسیاری از تخمین‌زنده‌های رایج در اقتصادسنجی به عنوان موارد خاصی از GMM در نظر گرفته می‌شوند. این روش به‌ویژه برای معادلاتی که در آن‌ها اثرات غیرقابل مشاهده در مقاطع مختلف یا وقفه‌های متغیر وابسته مشکل ساز است، مناسب است و در مدل‌های پانل پویا کاربرد دارد (Barro & Lee, 1994). برای آشنایی با تخمین‌زنده‌های روش گشتاورهای تعمیم یافته، ابتدا تخمین روش گشتاورها را توضیح می‌دهیم و سپس آن را تعمیم داده و فرآیند تخمین GMM را استخراج می‌کنیم.

۴-۳-۱. روش گشتاورها

روش گشتاورها یک تکنیک تخمین است که بر اساس آن، پارامترهای ناشناخته باید با انطباق گشتاورهای جامعه (که توابعی از پارامترهای ناشناخته هستند) با گشتاورهای نمونه‌ای مناسب، تخمین زده شوند (Green, 2003).

۴-۳-۲. شرایط گشتاوری

با این فرض که ما نمونه‌ای از مشاهدات شامل $(X_t = 1, 2, \dots, T)$ داریم و در حالی که می‌خواهیم یک پارامتر مجهول $p \times 1$ بردار θ با اندازه حقیقی θ را تخمین بزنیم. فرض

کنیم $f(X_t, \theta)$ یک بردار $q \times 1$ پیوسته و تابعی از θ باشد و $E(f(X_t, \theta))$ وجود داشته و برای همه θ_t تعریف شده باشد. براین اساس شرایط گشتاوری به صورت رابطه (۱) است.

$$E(f(X_t, \theta)) = 0 \quad (1)$$

۴-۳-۳. روش تخمین گشتاورها

برای تخمین پارامتر بردار θ از شرایط گشتاوری، ابتدا با قرار دادن $p=q$ ، معادلات گشتاوری برای پارامترهای ناشناخته p ارائه می‌دهد. با حل این معادلات، اندازه θ را تعیین کرده و به اندازه حقیقی θ می‌رسیم، اما چون نمی‌توان $E(f(0,0))$ را مشاهده کرد، تنها مقدار نمونه‌ای از گشتاورها در اختیار داریم و برای ادامه، گشتاورهای نمونه‌ای از θ تعریف می‌شود. روش معمولی برای ادامه این فرآیند وجود دارد که گشتاورهای نمونه‌ای از $F(X_t, \theta)$ به صورت رابطه (۲) تعریف کنیم.

$$F_T(\theta) = T^{-1} \sum_{t=1}^T f(X_t, \theta) \quad (2)$$

اگر گشتاورهای نمونه تخمین‌های درستی از گشتاورهای جامعه ارائه بدهند، انتظار می‌رود تخمین‌زننده $\hat{\theta}_T$ که از شرایط گشتاوری نمونه $F_T(\theta) = 0$ حاصل می‌شود، تخمین درستی از اندازه حقیقی θ که از شرایط گشتاوری جامعه $E(f(X_t, \theta)) = 0$ به دست می‌آید، حاصل شود. در این صورت تخمین‌ها را تخمین‌های روش گشتاورها گویند (Arellano & Bond, 1991).

۴-۳-۴. تخمین روش تعمیم یافته گشتاورها

تخمین‌زننده GMM زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که پارامترهای θ از طریق شرایط گشتاوری اضافی تعیین شده باشند. در اینجا دستگاه معادلات $E(f(X_t, \theta)) = 0$ ، q معادله را برای p مجهول ارائه می‌کند که به وسیله θ قابل حل است. حال فرآیند به دست آوردن یک تخمین‌زننده را طبق رابطه (۳) می‌توان شرح داد.

$$F_T(\hat{\theta}_T) = 0 \quad (۳)$$

زمانی که معادلات q برای پارامترهای p وجود دارد از آنجایی که تعداد معادلات بیشتر از تعداد پارامترهای ناشناخته است، نمی‌توانیم یک بردار $\hat{\theta}_T$ که در شرایط $F_T(\theta) = 0$ است، شناسایی کرد، اما می‌توان یک بردار $\hat{\theta}_T$ بیابیم که در آن $F_T(\theta)$ را تا حد امکان به صفر نزدیک شود. این بردار می‌تواند به صورت رابطه (۴) تعریف شود.

$$\hat{\theta}_T = \operatorname{argmin}_{\theta} Q_T(\theta) \quad (۴)$$

جایی که:

$$Q_T(\theta) = F_T(\hat{\theta})A_TF_T(\theta) \quad (۵)$$

که در آن A_T یک ماتریس وزن دهنده $p \times p$ معین مثبت و تصادفی است، حاصل می‌شود. این نکته وجود دارد که $Q_T(\theta) \geq 0$ و $Q_T(\theta) = 0$ است در صورتی که $F_T(\theta) = 0$ باشد. بنابراین، $Q_T(\theta)$ می‌تواند در مورد کاملاً مشخص شده صفر باشد، اما در مورد بیش از حد مشخص مثبت است.

تخمین‌زننده GMM که تحت این شرایط به دست می‌آید، دارای خواص مجانبی

به شرح زیر است:

- سازگاری
- نرمال مجانبی
- کارایی مجانبی.

۴-۴. آزمون‌های پس از برآورد مدل

پس از برآورد ضرایب به وسیله روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) لازم است که اعتبار متغیرهای ابزاری به کار رفته در مدل و همچنین معنی‌داری کل رگرسیون مورد

بررسی قرار گیرند. آرلانو و باند (۱۹۹۱)^۱ آزمون سارگان را برای بررسی این فرض صفر که آیا ابزارهای به کار رفته معتبر هستند یا خیر، پیشنهاد کرده‌اند. آزمون سارگان برای تشخیص معتبر بودن متغیرهای ابزاری مورد استفاده قرار می‌گیرد. براساس آماره این آزمون (X^2) در صورت رد فرضیه صفر متغیرهای ابزاری، معتبر نبوده و لازم است از متغیرهای ابزاری مناسب تری استفاده شود (صادقی و همکاران، ۱۳۹۳). این آزمون اعتبار کلی گشتاورها را با مقایسه آنها با مشابه آنها در نمونه بررسی می‌کند و اعتبار ابزارها (برونزایی ابزارها) را آزمون می‌کند. منظور از معتبر بودن متغیرهای ابزاری، این است که متغیرهای ابزاری باید دارای همبستگی بالایی با متغیرهای توضیحی (از جمله وقفه متغیر وابسته) بوده، اما دارای همبستگی با جملات اخلال نباشند (وفایی مداح، ۱۳۹۳).

۴-۴-۱. آزمون وابستگی مقطعی^۲

با توجه به ساختار داده‌های پژوهش و احتمال وجود همبستگی میان واحدهای مقطعی (استان‌ها) در اثر شوک‌های مشترک ملی نظیر نوسانات نرخ ارز، تغییرات سیاست‌های کلان، تحریم‌ها و رویدادهای اقتصاد جهانی، بررسی وجود وابستگی مقطعی در داده‌ها ضروری است. نادیده گرفتن این ویژگی می‌تواند منجر به برآوردهای تورش‌دار و استنتاج نادرست در مدل‌های پانلی شود. از این رو، برای آزمون وجود وابستگی بین استان‌ها از آزمون پسران^۳ استفاده شده است.

آزمون پسران بر پایه میانگین همبستگی جفت به جفت اجزای اخلال واحدهای مقطعی عمل می‌کند و برای پانل‌هایی با N بزرگ و T کوچک - که ویژگی داده‌های این پژوهش است - مناسب‌ترین و معتبرترین آزمون محسوب می‌شود. فرض صفر این آزمون «عدم وجود وابستگی مقطعی» و فرض مقابل «وجود وابستگی بین مقاطع» است. در صورتی که فرض صفر رد شود، وجود همبستگی میان استان‌ها تایید می‌شود و لازم است در

1 Arellano, M., & Bond, S.

2 Cross-Sectional Dependence Test

3 Pesaran CD test

برآوردهای اصلی یا تحلیل‌های حساسیت از روش‌هایی که نسبت به این وابستگی مقاوم هستند استفاده شود.

به همین منظور، در این پژوهش آزمون پسران برای متغیرهای کلیدی و نیز برای باقیمانده‌های مدل اجرا شده است. نتایج این آزمون مبنایی برای انتخاب روش‌های مقاوم و یا گنجاندن کنترل‌های زمانی در برآوردهای GMM بوده و از اعتبار استنتاج نهایی اطمینان حاصل شده است.

۵. یافته‌ها

۵-۱. مدل مورد استفاده در پژوهش

برای دست یافتن به پاسخ سوال پژوهش حاضر، مدل از مطالعه نام و همکاران (۲۰۲۱) به صورت رابطه (۶) اقتباس شده است.

$$GHE_{it} = c_0 + b_1 WEU_{it} + b_i(\text{control variables}) + e_{it} \quad (6)$$

در رابطه (۶)، GHE رشد مصرف سالانه برای هر خانوار، WEU_{it} نشان‌دهنده شاخص نااطمینانی است که در مطالعه حاضر در برآورد مدل یک بار از شاخص جهانی نااطمینانی سیاست اقتصادی استفاده شده است. همچنین این شاخص از طریق واریانس ناهمسان شرطی تعمیم یافته (GARCH) برای هر استان در هر سال برای نرخ بیکاری و نرخ تورم به دست آمده است. پس از اجرای رگرسیون‌های جداگانه با استفاده از یک شاخص عدم اطمینان، ضرایب تاثیرگذاری هر شاخص را با هم مقایسه می‌کنیم. متغیرهای کنترل شامل درآمد خانوار، مالیات بر درآمد، میزان شهرنشینی، نسبت جمعیت کمتر از ۱۵ سال، نسبت تحصیلات عالی و مخارج دولت است.

در جدول (۱) ضمن تشریح متغیرهای استفاده شده در مدل پژوهش، منابع جمع‌آوری داده‌های مربوط به هر متغیر ارائه شده است.

جدول ۱. متغیرهای استفاده شده در مدل

نماد	عنوان متغیر	تعریف	منبع
HHE	هزینه خانوار	ارزش پولی کالا و خدمت تهیه شده توسط خانوار به منظور مصرف اعضا یا هدیه به دیگران، هزینه نامیده می‌شود. کالا یا خدمت تهیه شده می‌تواند از طریق خرید، تولید خانگی، در برابر خدمت از محل کسب و مجانی (از سازمان‌ها) در اختیار خانوار قرار گیرد که به صورت پولی برآورد شده و جزو هزینه منظور می‌شود.	مرکز آمار ایران
INF	نرخ تورم	نرخ تورم، درصد تغییر قیمت تعداد معین و ثابتی از کالاها و خدمات در طول یک دوره مشخص نسبت به دوره مرجع (دوره پایه شاخص) است که در مطالعه حاضر بر اساس شاخص قیمت مصرف‌کننده محاسبه شده است.	مرکز آمار ایران
INC	درآمد خانوار	تمامی وجوه و ارزش کالاهایی است که در برابر کار انجام شده و یا سرمایه به کار افتاده و یا از طریق منابع دیگر (حقوق بازنشستگی، درآمدهای انتقالی و نظایر آن) در زمان آماری مورد نظر به خانوار تعلق گرفته باشد.	مرکز آمار ایران
TAX	مالیات بر درآمد	این مالیات از درآمد اشخاص وصول می‌شود و دارای انواع مختلفی است که شامل مالیات بر درآمد املاک، مالیات بر درآمد مشاغل، مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی و مالیات بر درآمد اتفاقی است.	سازمان امور مالیاتی
WU1	نااطمینانی جهانی ^۱	شاخص نااطمینانی سیاست اقتصادی با استفاده از گزارش‌های کشوری واحد اطلاعات اکونومیست بر اساس مطالعه بیکر، بلوم و دیویس ^۲ (۲۰۱۶) و مبتنی بر تواتر برخی واژه‌ها در رسانه به صورت جهانی و کشوری محاسبه می‌شود.	policyuncertainty.com

1 Global Uncertainty

2 Baker, S. R., Bloom, N., & Davis, S. J.

ادامه جدول ۱.

نماد	عنوان متغیر	تعریف	منبع
URB	میزان شهرنشینی	نسبت جمعیت ساکن در نقاط شهری به جمعیت کل کشور (درصد)	مرکز آمار ایران
POP	نسبت جمعیت کمتر از ۱۵ سال	نسبت جمعیت زیر ۱۵ سال به جمعیت کل (درصد)	مرکز آمار ایران
EDU	نسبت تحصیلات عالی	نسبت دانشجویان آموزش عالی به جمعیت (درصد)	مرکز آمار ایران
GOV	مخارج دولت	بودجه‌ای است که در آن، برای اجرای برنامه سالانه، منابع مالی لازم پیش‌بینی و اعتبارات هزینه‌ای (جاری) و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) دستگاه‌های اجرایی، تعیین می‌شود.	مرکز آمار ایران
UER	نرخ بیکاری	نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) (درصد)	مرکز آمار ایران

۲-۵. بررسی مانایی متغیرها با آزمون ریشه واحد

مانایی یکی از پیش‌نیازهای اساسی برای برآورد یک مدل رگرسیونی مناسب است. به همین دلیل، آزمون مانایی یا آزمون ریشه واحد لوین، لین و چاو^۱ که به‌ویژه برای داده‌های پانل کاربرد دارد به ترتیب برای هر یک از متغیرهای مدل انجام می‌شود. نتایج این آزمون‌ها با استفاده از نرم‌افزار Eviews به شرح جدول (۲) است.

با توجه به اینکه مقادیر احتمال آزمون‌های ریشه واحد در تمام حالات ذکر شده کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه داشتن ریشه واحد برای تمامی متغیرهای فوق رد می‌شود. بنابراین، این متغیرها مانا (پایا) هستند. از این رو، بدون نگرانی از بروز رگرسیون کاذب، می‌توان مدل را برآورد کرد.

1 Lewin, Lee and Chow

جدول ۲. نتایج آزمون ریشه واحد متغیرها

متغیر	مقدار آماره	مقدار احتمال	نتیجه
HHE	-۴/۸۲۶۱۲	۰/۰۰۰۰	مانا با دو بار تفاضل گیری
INF	-۹/۸۰۰۳	۰/۰۰۰۰	مانا
UNE	-۵/۱۶۵۸۷	۰/۰۰۰۰	مانا
TAX	-۱۲/۷۱۲۶	۰/۰۰۰۰	مانا با دو بار تفاضل گیری
WEU	-۹/۹۲۶۶۶	۰/۰۰۰۰	مانا
POP	-۷/۶۷۲۶۳	۰/۰۰۰۰	مانا با یک بار تفاضل گیری
EDU	-۹/۵۱۴۲۰	۰/۰۰۰۰	مانا
GOV	-۱/۸۵۳۳	۰/۰۳۱۹	مانا
URB	-۲/۹۳۰۱۸	۰/۰۰۱۷	مانا

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۵. برآورد مدل

در این پژوهش تاثیر ناطمینانی جهانی، ناطمینانی تورم، ناطمینانی نرخ بیکاری بر مخارج مصرفی خانوارها بررسی می‌شود. جدول (۳) تاثیر ناطمینانی جهانی سیاست اقتصادی بر مخارج مصرفی خانوارها که با استفاده از تکنیک گشتاورهای تعمیم یافته برآورد شده است را گزارش می‌دهد.

یافته‌های حاصل از برآورد مدل با تکنیک GMM نشان می‌دهد تورم (INF) تاثیر منفی و معنی‌داری بر الگوی مصرف خانوار دارد و مخارج مصرفی خوراکی‌ها را نسبت به مخارج مصرفی غیرخوراکی‌ها بیشتر کاهش می‌دهد. مالیات بر درآمد (TAX) بر مصرف غیرخوراکی‌ها تاثیر معناداری نداشته، اما مصرف خوراکی‌ها را افزایش داده است. براساس برآورد مدل، ناطمینانی جهانی سیاست اقتصادی (WEU) تاثیر منفی و معنی‌داری بر مخارج مصرف خوراکی‌ها و غیرخوراکی‌های خانوار دارد؛ به طوری که مصرف غیرخوراکی‌ها را بیشتر کاهش می‌دهد. مطابق انتظارات تئوریک، درآمد خانوار (INC) تاثیر مثبت و معناداری بر الگوی مصرف خانوار دارد. نسبت جمعیت کمتر از ۱۵ سال (POP)، نسبت تحصیلات عالی (EDU) و میزان شهرنشینی (URB) تاثیر معناداری بر

رفتار مصرف خانوار در سال‌های مورد مطالعه نداشته است. نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی (GOV) تاثیر منفی و معنی‌داری بر مصرف خوراکی خانوارها دارد، اما تاثیر آن بر مصرف غیرخوراکی معناداری نیست. مقدار آماره سارگان و احتمال آن نشان از اعتبار متغیرهای ابزاری استفاده شده در مدل دارد.

جدول ۳. برآورد تاثیر نااطمینانی جهانی بر هزینه خانوار

مدل اول: هزینه غیرخوراکی		مدل دوم: هزینه خوراکی		نام متغیر
ضریب	Prob	ضریب	Prob	
۰/۶۵	۰/۰۰	۰/۲۲	۰/۰۰	HHE(-1)
-۱/۲۹	۰/۰۰	-۲/۲۱	۰/۰۰	INF
۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۰۹	TAX
-۰/۶۰	۰/۰۵	-۰/۹۱	۰/۰۰	WEU
۰/۰۴	۰/۶۹	۰/۰۹۶	۰/۰۰۱	INC
۰/۱۱	۰/۶۹	۰/۲۷	۰/۴۱	POP
-۰/۰۱	۰/۹	-۰/۰۶	۰/۵۳	EDU
-۲/۰۹e(-۰/۷)	۰/۱۵	-۵/۱۷e(-۰/۷)	۰/۰۲	GOV
-۰/۰۴	۰/۶۸	-۰/۱۶	۰/۱۸	URB
۱۹۲/۰۸	۰/۰۰	۲۰۶/۴۴	۰/۰۰	Constant
۱۵۳/۲۲۱۳		۱۶۴/۴۸۷۸		Sargan statistic
۰/۹۸		۰/۹۶		Prob.

منبع: نتایج پژوهش

به منظور استخراج نااطمینانی نرخ تورم و نرخ بیکاری از مدل GARCH استفاده شده است. نتایج در جدول (۴) ارائه شده است. ضرایب مثبت و معنادارند و شرط مجموع ضرایب کوچک‌تر از یک برقرار است. به این ترتیب فرضیه صفر مبنی بر ثابت بودن همبستگی شرطی پذیرفته نمی‌شود. بنابراین، باید از الگویی که همبستگی شرطی را متغیر در نظر می‌گیرد، استفاده کرد.

جدول ۴. برآورد مدل GARCH

مدل GARCH	ضریب	Z	P > Z
نااطمینانی نرخ تورم	Con.	۲۶۴۳/۲۰۸	۶/۴۴
	Resi(-1)^(2)	۰/۰۹۳	۲/۷۲
	Garch(-1)	۰/۴۱۲۶	۲/۶۴
نااطمینانی نرخ بیکاری	Con.	۴۹۴۵/۳۴۷	۴/۰۳
	Resid(-1)^(2)	۰/۰۹۸	۱/۰۲
	Garch(-1)	۰/۴۰۲۹	۲/۲۳

منبع: نتایج پژوهش

جدول (۵) برآورد تاثیر نااطمینانی نرخ بیکاری بر مخارج مصرفی خانوارها با بهره‌گیری از تکنیک GMM را نشان می‌دهد.

جدول ۵. بررسی تاثیر نااطمینانی نرخ بیکاری بر مصرف خانوار

مدل دوم هزینه خوراک		مدل اول هزینه غیرخوراک		نام متغیر
ضریب	Prob	ضریب	Prob	
۰/۵۷	۰/۰۰	۰/۷۹	۰/۰۰	HHE(-1)
-۱/۰۲	۰/۰۰	-۰/۵۶	۰/۱	INF
۰/۱۶	۰/۰۰	۰/۰۵	۰/۰۱	TAX
-۰/۶۵	۰/۰۷	-۰/۵۵	۰/۰۴	EUNE
۰/۰۹	۰/۰۰	۰/۰۶	۰/۰۰۸	INC
۰/۱۲	۰/۷۰	-۰/۰۵	۰/۸۴	POP
-۰/۰۹	۰/۲۸	-۰/۱۶	۰/۰۴	EDU
-۵/۲۴e(-۰/۷)	۰/۰۲	-۲/۹۷e(-۰/۷)	۰/۰۱	GOV
-۰/۰۴	۰/۷۰	۰/۰۲	۰/۷۰	URB
۴۱/۶۹	۰/۰۲	۲۷/۶۵	۰/۰۶	Constant
۱۸۶/۸۲		۱۷۲/۹۱		Sargan statistic
۰/۵۲		۰/۸۵		Prob.

منبع: نتایج پژوهش

بر اساس یافته‌های پژوهش، نرخ تورم (INF) تاثیر منفی و معنی‌داری بر الگوی مصرف خانوار دارد، به طوری که مخارج مصرفی خوراکی‌های خانوار را به صورت معناداری کاهش می‌دهد؛ اگرچه بر مخارج مصرفی غیرخوراکی تاثیر معناداری نداشته است. نااطمینانی نرخ بیکاری (EUN) تاثیر منفی و معناداری بر مخارج مصرفی خانوار در اقلام خوراکی و غیرخوراکی دارد. مالیات بر درآمد (TAX) تاثیر مثبت و معناداری بر مصرف خانوار دارد و مخارج مصرفی اقلام خوراکی بسیار بیشتر از اقلام غیرخوراکی در سایه نرخ‌های بالاتر مالیاتی افزایش می‌یابد. نسبت جمعیت کمتر از ۱۵ سال (POP)، نسبت تحصیلات عالی (EDU) و نرخ شهرنشینی تاثیر معناداری بر الگوی مصرف خانوار ندارد. درآمد خانوار (INC) دارای تاثیر مثبت و معناداری بر مخارج مصرفی خوراکی و غیرخوراکی خانوار بوده است، مخارج دولت (GOV) بر میزان مصرف خوراکی‌ها و غیرخوراکی‌ها تاثیر منفی اندک و معنادار ایجاد می‌کند.

جدول (۶)، تاثیر نااطمینانی نرخ تورم را بر مخارج مصرفی خانوارها نشان می‌دهد. همانطور که پیشتر توضیح داده شد جهت برآورد نااطمینانی نرخ تورم از مدل $GARCH(1,1)$ استفاده شده است.

یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد نااطمینانی نرخ تورم تاثیر معنی‌داری بر مصرف خانوار ندارد. مالیات بر درآمد (TAX) تاثیر مثبت و معناداری بر مصرف خوراکی و غیرخوراکی خانوار دارد، درآمد خانوار (INC) دارای تاثیر مثبت و معناداری بر الگوی مصرف خانوار بوده است و مخارج کالاهای غیرخوراکی را بیشتر افزایش داده است. نسبت جمعیت کمتر از ۱۵ سال (POP) نسبت تحصیلات عالی (EDU) و نرخ شهرنشینی مانند مدل‌های قبل تاثیر معناداری بر الگوی مصرف خانوار ندارد. مخارج دولت (GOV) همچنان که در بررسی نااطمینانی نرخ بیکاری و نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی ملاحظه شد تاثیر مثبت و معناداری بر مخارج مصرفی خوراکی و غیرخوراکی دارد.

جدول ۶. بررسی تاثیر ناطمینانی نرخ تورم بر مصرف خانوار

مدل اول هزینه غیرخوراکی		مدل دوم هزینه خوراکی		نام متغیر
ضریب	Prob	ضریب	Prob	
۰/۲۵	۰۰.۰	۰/۸۰	۰۰.۰	EHH(-1)
۰/۲۶	۰/۰۰۲	۰/۰۳	۰/۰۱	TAX
-۰/۱۸	۰/۸۸	۲/۶۱	۰/۱۰	EINF
۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۸	INC
۰/۲۸	۰/۷۲	۰/۰۴	۰/۸۴	POP
-۰/۱۰	۰/۶۸	-۰/۰۰۲	۰/۹۸	EDU
۰/۲۶	۰۰.۰	۰/۰۶	۰/۰۰	GOV
-۰/۱۷	۰/۵۷	-۰/۰۲	۰/۸۲	URB
-	-	-۲/۷۹	۰/۰۸	UNE
۵/۶۲	۰/۸۷	۴۰/۰۲	۰/۱۱	Constant
۲۶۳/۴۹		۱۸۶/۸۳۴۱		Sargan statistic
۰/۴۲		۰/۵		Prob.

منبع: نتایج پژوهش

آماره سارگان در مدل‌های برآورد شده در جدول‌های (۴)، (۵)، و (۶) اعتبار متغیرهای ابزاری مدل را تایید می‌کند. همچنین مخارج مصرفی با یک وقفه در مدل‌های مورد بررسی تاثیر مثبت و معناداری بر مخارج مصرفی خانوارها در اقلام خوراکی و غیرخوراکی دارد. این یافته تاییدی بر موضوع چسبندگی مصرف خانوار است.

برای بررسی وجود یا عدم وجود همخطی میان متغیرهای مستقل از جدول ضرایب همبستگی استفاده شد. با این حال از آنجا که ضرایب همبستگی تنها قادر به بررسی همخطی دو گانه هستند برای شناسایی همخطی‌های چند گانه از معیار عامل تورم واریانس (VIF) بهره گرفته شد. از آنجایی که مقادیر VIF کمتر از ۵ است در نتیجه هم خطی بین متغیرها وجود ندارد. اندازه شاخص طبق محاسبات در نرم افزار Stata به شرح جدول (۷) است.

جدول ۷. آزمون وجود همخطی با استفاده از (VIF)

متغیر	آماره (VIF) مدل نااطمینانی سیاست اقتصادی
TAX	۱/۱۶
WEU	۱/۲۵
URB	۱/۴۵
POP	۱/۳۱
EDU	۱/۳۷
متغیر	آماره (VIF) مدل نااطمینانی تورم
TAX	۱/۳۷
URB	۱/۴۴
POP	۱/۳۱
EDU	۱/۱۸
UINF	۱/۲۸
متغیر	آماره (VIF) مدل نااطمینانی نرخ بیکاری
TAX	۱/۳۷
URB	۱/۴۴
POP	۱/۳۱
EDU	۱/۱۸
EUNE	۱/۲۸

منبع: نتایج پژوهش

۴-۵. مقایسه نتایج با پژوهش‌های دیگر

با توجه به پژوهش کولشین^۱ (۲۰۲۲) انتظارات تورمی تاثیر زیادی بر مصرف کالاهای غذایی گذاشته و قیمت‌ها را به سیاست پولی حساس کرده، اما در پژوهش حاضر با توجه به نتایج به دست آمده، نااطمینانی تورم هیچ تاثیری بر مصرف کالاهای خوراکی و غیرخوراکی نمی‌گذارد. همچنین برخی از مطالعات نشان داده افزایش نااطمینانی تورم باعث افزایش خرید کالاهای بادوام شده است.

1 Kohlscheen, E.

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش بین، باکر و ون ویلیت^۱ (۲۰۲۴) افزایش بیکاری باعث کاهش مصرف کالری در خانوارها شده است. همچنین نتیجه شده که این نااطمینانی بیکاری بیشتر بر خانوارهای کم درآمد اثر گذاشته و آسیب پذیرتر بوده اند. در پژوهش حاضر نیز پس بررسی های انجام شده، دیده شد که نااطمینانی بیکاری بر مصرف کالاهای خوراکی و غیر خوراکی به طور زیادی افزایشی بوده است.

طبق مطالعات سو و همکاران^۲ (۲۰۲۳) نااطمینانی در سیاست اقتصادی موجب بی ثباتی در نرخ ارز شده و همین بی ثباتی منجر به افزایش قیمت غذاهای وارداتی و کاهش دسترسی به مواد غذایی می شود. این در حالی است که طبق پژوهش حاضر نااطمینانی سیاست اقتصادی یا همان نااطمینانی جهانی بیشترین تاثیر را بر مصرف کالاها داشته و در خیلی از موارد باعث شده که مردم با ریسک بالایی روبه رو شده اند.

۶. بحث و نتیجه گیری

اقتصاد ایران به دلیل مواجهه با شوک های متعدد داخلی و خارجی، همواره در معرض نوسانات قابل توجهی در متغیرهای کلان اقتصادی بوده است. این نوسانات و نااطمینانی های ناشی از آنها تاثیر مستقیمی بر تصمیمات اقتصادی خانوارها - به ویژه در حوزه مصرف - داشته و الگوهای رفتاری آنان را دستخوش تغییر کرده است. با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر تلاش کرد تا با بهره گیری از داده های اقتصادی و روش های تحلیلی مناسب، تاثیر نااطمینانی بر رفتار مصرفی خانوارهای ایرانی را مورد سنجش قرار دهد. در این راستا، ضمن مرور مبانی نظری و بررسی مطالعات پیشین، چارچوب تحلیلی مناسبی طراحی و یافته های تحقیق ارائه شد.

مطالعه حاضر از این نظر که تاثیر نااطمینانی را بر رفتار خانوار بررسی می کند و از شاخص های مختلف برای نااطمینانی بهره می گیرد با سایر مطالعات متفاوت است. همچنین این مطالعه از تلفیق داده های سری زمانی استان ها استفاده کرده است. برای مشخص شدن تاثیر شاخص نااطمینانی بر رفتار خانوار، مخارج مصرفی خانوار به مخارج خوراکی ها و

1 Been, J., Bakker, V. & van Vliet, O.

2 Su, F., Liu, Y., Chen, S. J., & Fahad, S.

آشامیدنی‌ها و مخارج غیرخوراکی تقسیم شده است. با توجه به عادات مصرفی، میزان مخارج مصرفی خانوار در دوره قبل به همراه مخارج دولت، درآمد خانوار در کنار نااطمینانی بر مخارج مصرفی بررسی شده که این امر منجر به استفاده از تکنیک گشتاورهای تعمیم یافته برای پاسخ‌دهی به سوالات پژوهش شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش فرضیه‌ها مورد بررسی قرار گرفتند:

فرضیه ۱- نااطمینانی نرخ تورم تاثیر معنی‌داری بر الگوی مصرف خانوارها در استان‌های ایران دارد. (عدم پذیرش)

فرضیه ۲- نااطمینانی نرخ بیکاری تاثیر معنی‌داری بر الگوی مصرف خانوارها در استان‌های ایران دارد. (پذیرش)

فرضیه ۳- نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی تاثیر معنی‌داری بر الگوی مصرف خانوارها در استان‌های ایران دارد. (پذیرش)

یکی از نتایج مهم پژوهش حاضر آن است که نااطمینانی نرخ تورم تاثیر معناداری بر رفتار مصرفی خانوارهای ایرانی نداشته است. این یافته در نگاه نخست ممکن است با انتظار نظری مبنی بر کاهش مصرف در شرایط نااطمینانی تورمی ناسازگار به نظر برسد، اما ساختار ویژه تورم در اقتصاد ایران این نتیجه را قابل توضیح و از نظر تجربی قابل دفاع می‌سازد؛ نخست آنکه تورم در ایران طی دهه‌های گذشته بیشتر وضعیتی مزمن، پایدار و قابل پیش‌بینی داشته است. خانوارها به تدریج خود را با حضور دائمی تورم سازگار کرده و آن را جزئی از شرایط عادی اقتصاد تلقی می‌کنند. در چنین محیطی، نوسانات کوتاه‌مدت تورم بخش عمده‌ای از تاثیر خود را بر انتظارات مصرف‌کنندگان از دست می‌دهد، چرا که افزایش یا کاهش این نوسانات تغییری اساسی در چشم‌انداز بلندمدت خانوارها ایجاد نمی‌کند. به بیان دیگر، تورم در اقتصاد ایران بیشتر «ساختاری» است تا «شوگ‌محور»؛ از این رو، نااطمینانی آن نسبت به متغیرهای دیگر وزن کمتری در تصمیم‌گیری مصرف‌کنندگان دارد.

علاوه بر این، سازوکارهای رفتاری خانوارها نقش مهمی ایفا می‌کنند. براساس نظریه‌های «درآمد نسبی» و «درآمد دائمی»، خانوارها تلاش می‌کنند الگوی مصرف خود

را تا حد امکان هموار سازند و اثر نوسانات مقطعی را تعدیل کنند. در نتیجه، شوک‌های نااطمینانی تورمی که غالباً کوتاه‌مدت و ناپایدارند، قادر نیستند مصرف را به‌طور معناداری تغییر دهند. این یافته با شماری از مطالعات داخلی نیز همسو است که نشان داده‌اند در برخی دوره‌های اقتصاد ایران، نااطمینانی تورم نسبت به سایر منابع ریسک کلان اثر رفتاری ضعیف‌تری داشته است.

در مقابل، نتایج نشان می‌دهد نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی تاثیر معناداری بر مصرف خانوارهای ایرانی دارد. این اثرگذاری بیشتر از کانال انتظارات و ریسک‌گریزی مصرف‌کنندگان رخ می‌دهد. شاخص نااطمینانی جهانی (WEU) بیانگر فضای عدم قطعیت در سیاست‌های مالی، تجاری و اقتصادی کشورهای مختلف است و افزایش آن نشان‌دهنده شدت گرفتن ریسک‌های محیط بین‌المللی است. این نااطمینانی، حتی اگر به‌طور مستقیم بر نرخ تورم داخلی اثر نگذارد، می‌تواند بر انتظارات خانوار نسبت به آینده اقتصاد، ثبات درآمد، نرخ ارز، وضعیت اشتغال و امنیت اقتصادی اثرگذار باشد.

ساختار اقتصاد ایران وابستگی قابل توجهی به تحولات خارجی به‌ویژه نوسانات نرخ ارز، درآمدهای نفتی و شرایط ژئوپلیتیک دارد. افزایش نااطمینانی جهانی معمولاً با افزایش نگرانی نسبت به آینده اقتصاد داخلی همراه است و خانوارها در چنین شرایطی رفتار احتیاطی در پیش می‌گیرند و مصرف خود را کاهش می‌دهند. بنابراین، اثرگذاری نااطمینانی جهانی بر مصرف، حتی در شرایطی که تورم داخلی بیشتر ناشی از عوامل ساختاری باشد، کاملاً قابل انتظار است.

نتایج نشان می‌دهد که نااطمینانی نرخ بیکاری (EUN) تاثیر منفی و معناداری بر مخارج مصرفی خانوار در اقلام خوراکی و غیرخوراکی دارد. براساس یافته‌های مطالعه، به‌طور کلی، شدت تاثیرگذاری نااطمینانی جهانی از نااطمینانی‌های داخلی بیشتر است. نااطمینانی سیاست اقتصادی جهانی و نااطمینانی نرخ بیکاری بر مصرف غیرخوراکی خانوار تاثیر منفی می‌گذارد. در حالی که نااطمینانی جهانی مصرف خوراکی و غیرخوراکی را کاهش داده، اما نااطمینانی نرخ بیکاری مصرف خوراکی را افزایش و مصرف غیرخوراکی را کاهش می‌دهد. نااطمینانی نرخ تورم تاثیر

معناداری بر مصرف خوراکی و غیرخوراکی ندارد. حال آنکه میزان تورم میزان مخارج مصرفی خانوار بر خوراکی‌ها و غیرخوراکی‌ها را کاهش می‌دهد و شدت تاثیرگذاری بر خوراکی‌ها بیشتر است. بنابراین، نوسانات نرخ تورم در ایران بر مصرف خوراکی و غیرخوراکی تاثیر معناداری ندارد. علت را می‌توان در وجود مستمر نرخ تورم در ایران در نظر گرفت. به عبارت دیگر، وجود تورم به صورت مستمر باعث شده نوسانات آن چندان بر رفتار مصرف کننده تاثیر نداشته باشد. مطالعه شفيعي و همکاران (۱۳۹۶) رابطه منفی بین مخارج مصرفی خانوار و نااطمينانی را نتیجه گرفته است، اما به تفکیک هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی و در سطح استان بررسی انجام نشده است.

نسبت شهرنشینی، نسبت تحصیلات عالی و ساختار سنی جمعیت بر مخارج مصرفی در بازه زمانی مورد بررسی تاثیر معناداری ندارد. طبق نظریه چرخه زندگی، افزایش تعداد جمعیت پیش از سن کار موجب افزایش مصرف می‌شود و ثروت انسانی طبق نظریه فریدمن، مصرف را افزایش می‌دهد، اما مطالعه حاضر این اثرات را تایید نمی‌کند. افزایش مخارج دولت در سایه نااطمينانی نرخ بیکاری و نااطمينانی سیاست اقتصادی، مخارج مصرفی را کاهش می‌دهد به طوری که میزان کاهش مخارج مصرفی خوراکی بیشتر از غیرخوراکی است، اما افزایش مخارج دولت با وجود نااطمينانی نرخ تورم به افزایش مخارج مصرفی منجر می‌شود؛ به طوری که خانوارها به دلیل نگرانی از تورم بیشتر در دوره‌های آتی، مخارج غیرخوراکی را در مقایسه با مخارج خوراکی افزایش می‌یابد.

بر اساس نتایج مطالعه، پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- * افزایش ثبات اقتصادی و کاهش نوسانات کلان؛ اجرای سیاست‌های اقتصادی پایدار برای کاهش نوسانات نرخ اشتغال و نرخ تورم به منظور ایجاد اطمینان در میان خانوارها و افزایش تمایل آن‌ها به مصرف. و ایجاد چارچوب‌های قانونی شفاف برای کنترل نوسانات شدید اقتصادی که منجر به کاهش رفتارهای احتیاطی در مصرف خانوارها می‌شود.
- * تقویت نظام تامین اجتماعی و حمایت از خانوارها از طریق توسعه بیمه‌های اجتماعی و پوشش حمایتی برای کاهش تاثیرات نااطمينانی اقتصادی بر اقشار آسیب‌پذیر به ویژه در شرایط افزایش نااطمينانی‌های جهانی.

* ارائه یارانه‌های هدفمند برای کالاهای اساسی و خدمات ضروری به منظور حفظ سطح استاندارد زندگی خانوارها در دوره‌های بی‌ثباتی اقتصادی.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند، مراتب تشکر صمیمانه خود را از همکاری سردبیر، اعضای هیئت تحریریه و داوران محترم همچنین حمایت‌های معنوی معاونت پژوهشی و فناوری و اعضای هیات علمی گروه اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان به عمل آورند.

ORCID

Behnaz Gorgich

Moghaddam

Marziyeh Esfandari

Reza Ashraf Ganjoei

<https://orcid.org/0009-0004-1929-6371>

<https://orcid.org/0000-0003-3704-6240>

<https://orcid.org/0000-0003-3854-8445>

منابع

ابوالحسنی ابراهیم آبادی، زینب. (۱۳۹۸). نقش نااطمینانی اقتصادی در اثرگذاری کل‌های پولی بر متغیرهای کلان (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشکده اقتصاد. دانشگاه علامه طباطبائی. استان تهران. تهران.

احمدی شادمهری، محمد طاهر، ابراهیمی، تقی، شعبانی کوشالشاهی، زینب و آجری آیسک، امیر عباس. (۱۴۰۲). پاسخ رفتار مصرفی به نااطمینانی اقتصاد کلان (مطالعه موردی: کشورهای عضو اوپک). فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد مقداری، ۲۰(۱)، ۷۴-۹۸. doi: 10.22055/jqe.2021.36248.2324

اشراف زاده، حمیدرضا، مهرگان، نادر. (۱۳۸۷). اقتصاد سنجی پانل دیتا. دانشگاه تهران: موسسه تحقیقات تعاون.

بختیاری، صادق. (۱۳۸۴). اقتصاد کلان. اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.

تفضلی، فریدون. (۱۳۷۶). *اقتصاد کلان تئوری‌ها و سیاست‌های اقتصادی*. تهران: انتشارات نی. خداوردی زاده، صابر، رضازاده، علی و میرزایی، شیرزاد. (۱۳۹۶). تأثیر نااطمینانی تورم بر تورم، سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی در کشورهای منتخب عضو سازمان کنفرانس اسلامی. *مجله سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۵(۱۹)، ۱۰۰-۱۲۰.

دهمرد، نظر. (۱۳۹۰). *بیکاری و تورم*. مشهد: انتشارات مرنديز.

ذکی، نعمت‌اله و مسکین‌یار، محمدصمیم و شاکر، امان‌اله و انصاری، سیدمحمدمنیر. (۱۳۹۹). بررسی اثر نااطمینانی نرخ ارز بر مصرف خانوارهای ایرانی (بازه زمانی ۱۳۹۶-۱۳۶۰). دومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری در مدیریت کسب و کار و اقتصاد. تهران. ایران.
<https://civilica.com/doc/1033163>

رحمانی، تیمور. (۱۳۸۳). *اقتصاد کلان*. تهران: انتشارات برادران.

رضاقلی زاده، مهدیه، محسنی ملکی، بهرام و خزایی کوهپر، حمید. (۱۴۰۱). تأثیر نااطمینانی قیمت نفت بر نگهداشت وجه نقد شرکت‌ها: شواهدی از ایران. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*، ۲۲(۸۷)، ۱۵۷-۱۹۲. doi: 10.22054/joer.2023.68086.1066

رودی، هاشم. (۱۴۰۱). *هزینه رفاهی ناشی از بیکاری در استان‌های ایران (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)*. شهريور ۱۴۰۱. دانشکده علوم اداری و اقتصاد. دانشگاه فردوسی، استان خراسان رضوی. مشهد. ایران.

زارعی، ژاله، ابراهیمی، ایلناز و همتی، مریم. (۱۳۹۸). اثرات تکانه‌های متغیرهای مالی دولت بر رشد مخارج مصرفی بخش خصوصی در چرخه‌های تجاری. *فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد مقداری*، ۱۶(۳)، ۱-۳۱. doi: 10.22055/jqe.2019.19694.1495

سوری، دکتر علی، ابراهیمی، دکتر محسن و سالاریان، محمد. (۱۳۹۰). نااطمینانی در مخارج مصرفی دولت و رشد اقتصادی. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصاد کلان*، ۶(۱۱)، ۱۰۷-۱۲.

شاگری، عباس. (۱۳۸۹). *اقتصاد کلان، نظریه‌ها و سیاست‌ها*. تهران: انتشارات رافع.

شریف، مصطفی. (۱۳۸۷). *اقتصاد کلان*. تهران: انتشارات اطلاعات.

شفیعی، سعید، یاوری، کاظم و سحابی، بهرام. (۱۳۹۶). اثرات نااطمینانی نسبت به مخارج دولت بر مخارج مصرفی خانوارها در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*، ۱۷(۲)، ۴۷-۲۵.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17356768.1396.17.2.6.8>

صادقی، سید کمال، قمری، نیر و فشاری، مجید. (۱۳۹۳). بررسی رابطه علی بین مصرف انرژی و تولید ناخالص داخلی در کشورهای منطقه MENA (رهیافت گشتاور تعمیم یافته در داده‌های تابلویی). *پژوهشنامه اقتصاد کلان*, Macroeconomics Research Letter, 9(17), 5-5.

صفامنش، هانیه، کشاورز حداد، غلامرضا، پیرائی، خسرو و زارع، هاشم. (۱۳۹۸). برآورد کشش‌های کیفی تقاضا برای انواع گوشت در سبد غذایی خانوارهای ایرانی. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*, ۱۹(۷۳), ۴۷-۷۴. doi: 10.22054/joer.2019.10763

عیسی زاده روشن، یوسف، آقایی، مجید و قاسمی، سمانه. (۱۳۹۹). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در اثرگذاری واسطه‌های مالی بر رشد اقتصادی در استان‌های ایران: با روش GMM داده‌های تابلویی پویا. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*, ۲۰(۷۸), ۱۳۷-۱۷۵. doi: 10.22054/joer.2020.12363

گجراتی، دامودار. (۱۳۸۷). *مبانی اقتصاد سنجی*. ترجمه حمید ابریشمی. (۱۳۸۷). تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.

گرگی، ابراهیم. (۱۳۷۹). *اقتصاد کلان تئوری‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان*. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

منکیو، گریگوری. (۱۳۷۵). *اقتصاد کلان*. ترجمه حمیدرضا برادران شرکاء و علی پارسائیان. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

مومنی، سیدمجید، نوفرستی و محمد. (۱۴۰۰). ناپایداری اقتصادی و تاثیر آن در هزینه‌های مصرف و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اقتصاد ایران. *فصلنامه پژوهش‌های پولی-بانکی*, ۱۴(۵۰), ۷۴۵-۷۱۹.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26453355.1400.14.50.6.6>

وفایی مداح، سمیه. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی (مورد مطالعه کشورهای درحال توسعه) (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشکده علوم اجتماعی و تربیتی، دانشگاه رازی. کرمانشاه، ایران.

References

- Abdi Seyyedkolaee, M. & Firoozbakhsh, S. (2023). Investigating the Role of Monetary Policy Uncertainty in its Effectiveness on Production and Inflation in Iran. *Applied Theories of Economics*, 10(1), 165-190. doi: 10.22034/eoj.2023.51960.3063 [in Persian]

- Ahmadi Shadmehri, M. T. , Ebrahimi Salari, T. , Shabani Koshalshahi, Z. and Ajori Ayask, A. A. (2023). Consumer Behavior Response to Macroeconomic Uncertainty (Case study: OPEC Countries(. *Quarterly Journal of Quantitative Economics* (JQE), 20(1), 74-98. doi: 10.22055/jqe.2021.36248.2324[in Persian]
- Al-Maalwi, R. M., Ashi, H. A., & Al-sheikh, S. (2018). Unemployment model. *Applied Mathematical Sciences*, 12(21), 989-1006. <https://doi.org/10.12988/ams.2018.87102>
- Altig, D., Baker, S., Barrero, J. M., Bloom, N., Bunn, P., Chen, S., et al. (2020). Economic uncertainty before and during the COVID-19 pandemic. *Journal of Public Economics*, 191. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104274>
- Arellano, C., Bai, Y., & Kehoe, P. (2010). Financial markets and fluctuations in uncertainty. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Working Paper*. <https://doi.org/10.1086/701792>
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *The review of economic studies*, 58(2), 277-297. <https://doi.org/10.2307/2297968>
- Ashrafzadeh, H. R., & Mehrgan, N. (2008). *Econometrics of panel data* . Tehran: Research Institute for Cooperative Studies, University of Tehran. ISBN 978-964-2728-30-5 <https://lib.ut.ac.ir/site/catalogue/1626208#> [in Persian]
- Bakhtiari, S. (2005). *Macroeconomics*. Isfahan, Iran: University of Isfahan Press. ISBN 978-964-8658-20-0. https://library.ashrafi.ac.ir/opac/index.php?lvl=record_display&id=5865 . [in Persian]
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric analysis of panel data*. Third edition. John Wiley & Sons Ltd. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-53953-5>
- Barro, R. J., & Lee, J. W. (1994, June). Sources of economic growth. In Carnegie-Rochester conference series on public policy (Vol. 40, pp. 1-46). *North-Holland*. [https://doi.org/10.1016/0167-2231\(94\)90002-7](https://doi.org/10.1016/0167-2231(94)90002-7)
- Been, J., Bakker, V., & van Vliet, O. (2024). Unemployment and households' food consumption: A cross-country panel data analysis across OECD countries. *Kyklos*, 77(3), 776-811. <https://doi.org/10.1111/kykl.12386>

- Bernanke, B. S. (1983). Irreversibility, uncertainty, and cyclical investment. *The quarterly journal of economics*, 98(1), 85-106. <https://doi.org/10.2307/1885568>
- Blanchard, O., & Simon, J. (2001). The long and large decline in US output volatility. *Brookings papers on economic activity*, 2001(1), 135-174. <https://doi.org/10.2139/ssrn.277356>
- Bond, S. (2002). *Dynamic Panel Data Models: A Guide to Micro Data Methods and Practice*. https://doi.org/10.1007/s10258-002-0009-9?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle
- Campbell, J. Y., & Mankiw, N. G. (1989). *Consumption, income, and interest rates: Reinterpreting the time series evidence*. NBER macroeconomics annual, 4, 185-216. <https://doi.org/10.1086/654107>
- Christiano, L. J., Motto, R., Rostagno, M. (2014). Risk shocks. *American Economic Review*, 104(1):27–65. DOI: 10.1257/aer.104.1.27
- Dahmarde, N. (2011). *Unemployment and Inflation*. Mashhad: Marandiz Publishers.[in Persian]
- Eberly, J. C. (1994). Adjustment of consumers' durables stocks: evidence from automobile purchases. *J Polit Econ*, 102(3):403–436. <https://doi.org/10.1086/261940>
- Eisazadeh Roshan, Y. , Aghaiee, M. and Ghasemi, S. (2020). Role of Information and Communication Technology in the Effect of Financial Intermediaries on Economic Growth in Iranian Provinces: Generalized Method of Moments. *Economics Research*, 20(78), 137-175. doi: 10.22054/joer.2020.12363 [in Persian]
- Firmin, S. B. (2010). Terms of Trade Volatility and Precautionary Savings in Developing Economies; In *DEGIT Conference Papers c015_013, DEGIT, Dynamics, Economic Growth, and International Trade, Chicago*. http://degit.sam.sdu.dk/papers/degit_15/c015_013.pdf
- Friedman, M. (1953). *Essays in positive economics*. University of Chicago Press. Chicago & Landan.
- Gorji, E. (2000). *Macroeconomics: Theories and economic policy-making*. Tehran, Iran: Institute for Trade Studies & Research. ISBN 978-964-5303-42-4
https://lib.ut.ac.ir/faces/search/bibliographic/biblioFullView.jspx?_afPf m=7d876c5xb.[in Persian]

- Green, P. J. (2003). Trans-dimensional markov chain monte carlo. *Oxford Statistical Science Series*, 179-198.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198510550.003.0017>
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2008). Basic econometrics (5th ed.). Boston, MA, USA: McGraw-Hill Education. ISBN 0073375772 / 9780073375779.
[https://openlibrary.org/books/OL28213325M/Basic_Econometrics\[in Persian\]](https://openlibrary.org/books/OL28213325M/Basic_Econometrics[in_Persian])
- Hayakawa, K., (2014). The Asymptotic Properties of the System GMM Estimator in Dynamic Panel Data Models When Both N and T are Large. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1412035> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1412035>
- Kimball, M. S. (1990). Precautionary saving in the small and in the large. *Econometrica*, 58(1):53–73. <https://doi.org/10.2307/2938334>
- Kodaverdizadeh, S., Rezazadeh, A., and Mirzaei, S. (2017). The Relationship between Inflation Uncertainty and Inflation, Economic Growth and Investment in Selected Countries of the OIC: GMM and PMG Approaches. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 5(Vol. 5, NO 19), 100-120. [in Persian]
- Kohlscheen, E. (2022). Understanding the food component of inflation. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2212.09380>
- Lee, J. (2010). The link between output growth and volatility: Evidence from a GARCH model with panel data. *Economics Letters*, 106(2), 143-145. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2009.11.008>
- Momeni, S.M. & Nofaresti M. (2022). Economic uncertainty and its impact on private sector consumption and investment spending in the Iranian economy. *Quarterly Journal of Monetary and Banking Research*, 14(50), 719-745. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26453355.1400.14.50.6.6> [in Persian]
- Mankiw, N. G. (2025). *Macroeconomics* (12th ed.). New York, NY, USA: Worth Publishers/Macmillan Learning. ISBN 9781319473471. <https://studylib.net/doc/25949333/n.-gregory-mankiw-macroeconomics-macmillan-higher-educati>
- Murray, J. (2014). Fiscal Policy Uncertainty and Its Macroeconomic Consequences; *Munich Personal RePEc Archive*. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/57409/1/MPRA_paper_57409.pdf

- Nam, E., Lee, K., & Jeon, Y. (2021). Macroeconomic uncertainty shocks and households' consumption choice. *Journal of Macroeconomics*, 68, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2021.103306>
- Parker, J. (2010). *Economics 314 Coursebook*. Viewed on January, 15, 2013.
- Pratap, B., & Priyaranjan, N. (2023). Macroeconomic effects of uncertainty: a Google trends-based analysis for India. *Empirical Economics*. <https://doi.org/10.1007/s00181-023-02392-z>
- Rahmani, T. (2003). *Macroeconomics*. Tehran, Iran: Baradaran Publishers. ISBN 964-91967-4-9.
<https://telketab.com/book/%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF-%DA%A9%D9%84%D8%A7%D9%86-%D8%AC%D9%84%D8%AF-2>. [in Persian]
- Rezagholizadeh, M. , Mohseni Maleki, B. and Khazaey kuhpar, H. (2022). The Impact of Oil Price Uncertainty on Corporate Cash Holdings: Evidence from Iran. *Economics Research*, 22(87), 157-192. doi: 10.22054/joer.2023.68086.1066. [in Persian]
- Sadeghi, S.K., Ghamari, N. and Feshari, M. (2014). Investigating the causal relationship between energy consumption and GDP in MENA countries (Generalized Moment Approach in Panel Data). *Macroeconomics Research Letter*, 9(17), 5-5. [in Persian]
- safamanesh, H. , Keshavarz Haddad, G. , Pirae, K. and Zare, H. (2019). Estimation of Quality Elasticity for Different Types of Meat in Food Basket of Iranian Households. *Economics Research*, 19(73), 47-74. doi: 10.22054/joer.2019.10763. [in Persian]
- Shakeri, A. (2010). *Macroeconomics: Theories and policies*. Tehran: Rāfe Publishers. ISBN 978-964-6378-29-2.
<https://www.lib.ir/fa/book/79964223/%D9%86%D8%B8%D8%B1%DB%8C%D9%87%D9%87%D8%A7-%D9%88-%D8%B3%DB%8C%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF-%DA%A9%D9%84%D8%A7%D9%86> [in Persian]
- Sharif, M. (2008). *Macroeconomics* . Tehran, Iran: Ettelaat Publishing. [in Persian]

- Souri, A., Ebrahimi, M. and Salarian, M.(2011). Uncertainty in Government Consumption Expenditures and Economic Growth. *Macroeconomics Research Letter*, 6(11), 107-124. [in Persian]
- Su, F., Liu, Y., Chen, S. J., & Fahad, S. (2023). Towards the impact of economic policy uncertainty on food security: Introducing a comprehensive heterogeneous framework for assessment. *Journal of Cleaner Production*, 386, 135792. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.135792>
- Tafazoli, F. (2005). *Macroeconomics: Theories and economic policies*. Tehran, Iran: Nashr-e Ney. ISBN 978-964-312-459-5. <https://nashreney.com/product/%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF-%DA%A9%D9%84%D8%A7%D9%86-2>. [in Persian]
- Wu, W., & Zhao, J. (2022). Economic policy uncertainty and household consumption: Evidence from Chinese households. *Journal of Asian Economics*, 79, 101436. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2021.101436>
- Yin, Y., Qamruzzaman, M., Xiao, H., Mehta, A. M., Naqvi, F., Baig, I. A. (2022). Nexus between uncertainty, remittances, and household's consumption: Evidence from dynamic SUR application. *Frontiers in Environmental Science*, 10, 1-14. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.950067>
- Zaki, N., Meskinyar, Mohammad S., Shaker, A. and Ansari, S. M. M. (2019). Studying the Effect of Exchange Rate Uncertainty on Iranian Household Consumption (1988-2017), Second International Conference on Innovation in Business Management and Economics. Tehran. <https://civilica.com/doc/1033163> .[in Persian]
- Zarei, Z. , ebrahim, I.& hematy, M. (2019). The Effects of Government Current and Development Expenditures on Private SectorConsumption Expenditures in Business Cycles. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, 16(3), 1-31. doi: 10.22055/jqe.2019.19694.1495.[in Persian]

استناد به این مقاله: گرگیچ مقدم، بهناز، اسفندیاری، مرضیه، اشرف گنجویی، رضا. (۱۴۰۴). بررسی اثر ناطمینانی متغیرهای کلان اقتصادی بر رفتار مصرفی خانوارهای ایرانی، پژوهشنامه اقتصادی، ۲۵ (۹۶)، ۴۵-۸۶

Journal of Economic Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License